

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-376-7-6>

HISTORIOGRAPHY OF SOVIET CENSORSHIP POLICY IN THE WORKS OF UKRAINIAN RESEARCHERS OF THE 1990S

ІСТОРИОГРАФІЯ РАДЯНСЬКОЇ ЦЕНЗУРНОЇ ПОЛІТИКИ У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ 1990-Х РР

Pozdniakova I. S.

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of History of Ukraine
and World History
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Позднякова І. С.

*кандидатка історичних наук,
доцентка,
доцентка кафедри історії України
та всесвітньої історії
Центральноукраїнський
державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Тривалий час будь-які спроби вивчення радянської цензури були неможливими. Саме заідеологізованістю радянської історичної науки пояснюється той факт, що в радянський період з'явилося лише кілька спеціальних праць, присвячених цензурі, та й то дореволюційних часів, проте вони переважно мали довідково-бібліографічний та архівно-джерелознавчий характер або стосувалися літературознавчих питань. Отже, до початку 90-х рр. ХХ ст. радянські дослідники лише опосередковано розкривали у своїх працях історію й практичну діяльність цензури та системи ідеологічного контролю загалом.

Процес ґрунтовного наукового дослідження радянської цензури почався лише на початку 90-х рр. ХХ ст. Це стало можливим завдяки її знищенню в правовому та організаційному плані у грудні 1991 р., коли було ліквідовано Агенцію з захисту державних таємниць в засобах масової інформації (назва Головліту з липня 1991 р.).

У 90-х рр. ХХ ст. українські вчені, використовуючи архівні матеріали російської федерації та України, почали досліджувати відмінності в системі цензури РСФРР та УСРР. Так, С. Білокінь проаналізував сутність та основні форми прояву й напрями більшовицького терору при здійсненні внутрішньої політики. Розкрив методи, що використовувалися для політико-ідеологічного контролю за діяльністю книжкових магазинів та бібліотек різних типів і видів. Висвітлив діяльність зі знищення «ідейно сумнівної» літератури, внесеної до новостворюваних Головлітом «Зведених списків літератури, що підлягала вилученню з продажу, бібліотек та навчальних закладів», до яких належали переважно твори репресованих радянською владою авторів [4].

Окрім того, залучивши новий фактичний матеріал, С. Білокінь дослідив радянську цензурну політику як складник більшовицького терору. Він розглянув основні напрями реалізації державної політики масового терору, внутрішньої політики, що насаджувалася суспільству за допомогою репресій [3].

Значний інтерес на початку 90-х рр. ХХ ст. виклала монографія Г. Касьянова, В. Даниленка, С. Кульчицького «Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки», в якій учені дійшли висновку, що запровадження тотального контролю держави над друком та бібліотеками значно полегшувало встановлення суцільної одноманітності в галузі культури [5].

Вагомий внесок у вивчення радянської політичної цензури зробив В. Баран, який у своєму нарисі окреслив роль цензури в радянській політичній системі [1].

Досліджуючи діяльність репресивно-каральної системи в Україні І. Білас визначив, що ця система була головним знарядям запровадження жорсткої цензурної політики в суспільстві й виконувала завдання, зумовлені курсом політичного керівництва згідно з декретами, виданими вищими партійними інстанціями [2].

Відомий учений Ю. Шаповал у низці публікацій розкрив негативний вплив тоталітарної системи на долю визначних українських діячів, інтелігенції, військових, на інтелектуальний розвиток суспільства. Дослідник акцентує увагу на партійних «чистках», на основних напрямках діяльності державних та партійних органів (Головліту УРСР, ЦУСД та ДПУ УРСР), що здійснювали радянську цензурну політику в галузі книговидання, розповсюдження та поширення літератури [8].

З-поміж українських досліджень заслуговують на увагу дисертації І. Д. Камчугової [6] та В. І. Очеретянка [7] в яких відтворюються основні чинники впливу правлячої партії на пресу, а також роль політичної цензури в системі державного контролю за особистістю. В роботі В.І. Очеретянка, зокрема, аналізується державна політика щодо української наукової й творчої інтелігенції в 20–30-х рр. ХХ ст., висвітлюється хід та наслідки кадрових чисток у науково-дослідних установах і культурно-освітніх закладах та застосування до української інтелігенції жорстоких репресивних заходів.

Отже, історіографічний огляд засвідчує, що протягом 1990-х рр. спостерігається зростання інтересу науковців до історії радянської цензури. Саме в цей період з'являються дослідження які розглядають цензурну політику, як один з важливих складників ідеологічного механізму радянської політичної системи.

Література:

1. Баран В. Україна після Сталіна: Нарис історії 53–85 рр. Львів, 1992. 124 с.

2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 т. Київ, 1994. 428 с.
3. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.): Джерелознавче дослідження. Київ, 1999. Т. 1. 448 с.
4. Білокінь С. На полицях спецфондів у різні роки. *Слово і час*. 1990. № 1. С. 69–76.
5. Даниленко В.М., Кульчицький С.В., Касьянов Г.В. Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки. Київ, 1991. 342 с.
6. Камчугова И.Д. Партийно-советская печать Украины в системе социально-экономических отношений 20-х–30-х годов: автореф. дис. ... д-ра. ист. наук: 07.00.01. Київ, 1991. 38 с.
7. Очеретянюк В.І. Обмеження інтелектуальної свободи як один із засобів формування і функціонування тоталітарної системи в Україні (20–30-ті рр. XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Харків, 1999. 19 с.
8. Шаповал Ю.І. Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. Київ, 1993. 200 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-376-7-7>

THE RIGHT TO PRIVACY

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ

Роровуш Т. Р.

*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Theory and History of State and Law
State Higher Education Institution
“Uzhhorod National University”
Uzhhorod, Ukraine*

Попович Т. П.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Право на приватність (в тому числі й на приватність в Інтернеті) є феноменом сучасного глобалізованого світу. Це пов'язано з утвердженням індивідуалізму й посиленням тенденцій у формуванні індивідуалізованого суспільства, що в тій чи іншій мірі переносяться у віртуальний простір, тому, очевидно, що в Інтернет-мережі має реалізовуватися, а, відповідно, продовжуватись та доповнюватись